
MARJAN ROŽANC

SLOVENAČKA TELEVI- ZIJA — DEZINFORMA- CIJA I PROPAGANDA?

Moje razmišljanje o slovenačkoj televiziji u ovom članku najtešnje je povezano sa razmišljanjem o informaciji. Pri tom treba odmah da kažem da to razmišljanje nije osnovano na mojoj naučnoj upućenosti u teoriju informacija, već jedino na iskustvima zainteresovanog, radoznalog televizijskog gledaoca. Sve teoretsko što mogu pri tom da kažem, jeste samo to što me je moje televizijsko iskustvo dovelo do izvornog značenja reči informacija koja je postala od informare, što znači unutrašnje oblikovati. Na taj način informaciju ne shvatam samo kao dnevnu vest, već kao unutrašnje oblikovanje uopšte, u šta je moguće uključiti skoro čitav televizijski program. Naravno, ne mislim da govorim o televizijskom programu uopšte. Za polaznu tačku svog razmišljanja izabrao sam jednu od prošlogodišnjih emisija „Sveta na ekranu“, koja je bila posvećena političkom i sociološkom razmatranju Sjedinjenih Američkih Država — a to, naravno, ne zbog toga što mi je ta emisija dublje ostala u sećanju od drugih, već zato što mi ona izgleda najkarakterističnija za ljubljansku televiziju. Na osnovu ovog konkretnog materijala moje razmišljanje se samo po sebi podelilo u tri poglavlja: Prvo u dva pitanja *Šta je dezinformacija? i čemu služi informacija?*, kako bih na kraju mogao da se upitam i da odgovorim na pitanje *Šta je informacija?*

Šta je dezinformacija?

Na televizijskom programu je dakle „Svet na ekranu“, i to emisija posvećena današnjem političkom i socijalnom stanju u Sjedinjenim Američkim Državama. Sednem ispred televizora i kao svaki gledalac imam o SAD već svoje dosta izgrađeno mišljenje, svoj informativni potencijal, koji sam skupio dosad i koji je prema SAD i

Amerikancima donekle kritičan, kao što je o njima kritično mišljenje skoro svakog Evropljana. O svemu tome što mi obećava emisija već sam u određenom smislu informisan i u skladu s tim zatvoren. Pri tom ipak nije moguće zaobići činjenicu da sam uključio televizor i seo ispred njega, da sam, dakle, spreman da probudim, usavršim, svoj informativni potencijal o toj stvari, da se prepustim prodoru nečeg informativno potpuno novog i da svoje izgrađeno mišljenje i promenim. Ukratko, spreman sam da se informišem, to jest unutrašnje oblikujem i preoblikujem. Tako, naravno, nije ništa čudno to što emisija može lako da me privuče i još produbi moju spremnost za informisanje. Tu je, pored voditelja emisije Marje Fortič, još ceo niz onih retkih Slovenaca koji su se tek pre kratkog vremena vratili iz SAD, dakle takozvanih očevidaca, koji mogu najautentičnije da me informišu o pitanjima mog interesovanja. Međutim, šta se dešava na ekranu? Posle uvodnih reči i slika koje mi prikazuju Ameriku uglavnom onakvu kakvu već poznajem, raslojenu i u toj svojoj raslojenosti samozadovoljnu, u informativni proces upada voditelj emisije i prisutnima skreće pažnju na konfliktnost američkog društva. Ova žena očigledno zna o Americi više nego ljudi koji su se upravo vratili odande sa još svežim utiscima. Ova žena je prema njima zatvorena i samozadovoljna, o Americi već ima svoje do kraja izgrađeno mišljenje i nimalo nije spremna da, zajedno sa mnom, otvoreno sluša šta govore ovi ljudi i da se upravo na njihovim različitim pogledima i sama informiše, produbi i preoblikuje¹

¹ U ljubljanskoj televiziji na tom principu pripremane su samo Tršarove emisije „Trenutak istine“. Tu nemamo posla ni sa kakvim znanjem unapred ili sa zatvorenošću, već se informacija odvija kao informativni proces, kao stalno unutrašnje oblikovanje i preobražavanje kome ne možemo odrediti ni smisao ni značaj.

Tome odgovara i praćenje ovih emisija i odazivanje na njih. Svi gledaoci prate ove emisije sa vanrednim interesovanjem jer se informativnom događanju u kome se rađa „istina“ jednostavno ne mogu odupreti, a posle završene emisije većina od njih protestuje. A protestuju bilo zato što je informativni proces konačno bio zaključen i što im je nametnuta ovakva ili onakva definitivna informacija, bilo zato što Toni Tršar sa svojom zatvorenošću nije umeo da oživi sam informativni proces.

U prvom planu se nalazi informativni proces, a ne informacija.

svoje mišljenje: u njenu informativnu emisiju uvuklo se neko apriorno i definitivno znanje i blokiralo informativni proces. I prvo što u tom položaju automatski činim jeste to da se zatvorim i ja; kao što je Marja Fortič samo Marja Fortič i niko drugi, tako treba da budem i ja samo Marjan Rožanc i ništa drugo. Oštećen sam, dođuše, jer je informativni proces u kome sam se bogatio i menjao zaustavljen, jer sam u svojoj spremnosti na unutrašnje preoblikovanje izigran, ipak, ne mogu više sa poverenjem da se otvorim. Voditelju emisije to još nije dovoljno! Sociologa Jerovšeka koji govori o poznatoj američkoj privrednoj efikasnosti, o zaprepašujućoj mobilnosti radne snage, o teškoj konkurentskoj borbi i tome odgovarajućoj vitalnosti američkih ljudi, jednostavno prekida i skreće razgovor u drugom pravcu, opet na konfliktnost američkog društva, na crnački problem... U tom crnačkom problemu svakako ima nešto istine, ipak, informativni proces bio je ponovo prekinut u ime nekakvog znanja unapred i definitivne informacije o SAD i Amerikancima koja je povrhu svega već dobro poznata.

Sada nisam više zatvoren samo za bilo kakvu informaciju, već bih hteo, pod osećajnim pritiskom reči koje su se nagomilale u meni, i sam informisati. Više ne primam, već emitujem. Kako je sada s tim? Jesu li SAD privredno najefikasnije društvo i najjača država koja, uprkos svim unutrašnjim konfliktima, već trideset godina nije doživela nijedan ozbiljniji unutrašnji potres i koja svojom ekspanzivnom moći pokušava danas da prisvoji čitav svet? Ako je tako, onda na osnovu unutrašnjih trvenja u SAD nije moguće predvideti skorašnje rasulo, već možemo da konstatujemo jedino to da upravo iz američke konfliktnosti, grubosti i konkurentnosti raste i američka agresiona moć. U tom svetu, dakle, nije značajan humanistički moral, već neposredni i konfliktni ljudski interesi. I ako hoćemo da se odupremo tom američkom nasilju, ne možemo se odupreti nekim znanjem unapred i moralizovanjem, već moramo i sami da se prihvatimo privredne trke, konkurencije, konfliktnosti i volje za moć koja u tom svetu — hteli to ili ne — jedino važi. Ukratko, iz ranije kritički raspoloženog čoveka skoro sam neprimetno prešao na stranu Amerikanaca, u stvari na svoju stranu, na svoj

dosadašnji potencijal informacije i na ono što mi je rekao Jerovšek. Prihvatam kako Ameriku, tako i njeno društveno uređenje, ipak ne zbog toga što bi me na to navela realnost same Amerike, već zbog ideološke i moralističke zatvorenosti Marje Fortič, koja me ugrožava više nego SAD i Amerikanci. Ukratko, dezinformacija je potpuna. Prvo je izostala informacija koju sam očekivao i kojoj sam bio naklonjen. Ništa novo nisam primio u sebe i nimalo se nisam preobrazio, samo se onaj informativni potencijal koji je već bio u meni, zbog zatvorenosti i sam zatvorio, pod osećajnom pogođenošću preokrenuo se u svoju suprotnost i izopačio. Još žalosnije od toga: informativni potencijal koji sam pre početka emisije osećao kao manjkav, jer sam baš zbog toga uključio televizor, postao mi je dovoljan i u svojoj pervertiranoj dovoljnosti čak agresivan.

Čemu služi informacija?

Ovo pitanje je sada više nego na mestu, jer je očigledno da je do gore opisane dezinformacije došlo samo zbog toga što je Marja Fortič svojim informisanjem htela nečemu da služi. A još više je na mestu zato što nas i direktor ljubljanske televizije Dušan Fortič u svojim retkim govorima uvek uverava da RTV Ljubljana ne namerava svoje gledaoce informisati radi samog informisanja, već da njene informacije jesu i biće uvek u još plemenitijoj službi, u službi socijalizma, mira, napretka i svih progresivnih snaga u svetu: ne služi, dakle, nečemu samo Marja Fortič, već ljubljanska televizija kao informacija u celini. Hteo to ili ne, moram, dakle, da se upitam da li informacija stvarno može nečemu da služi. Međutim, moram odgovoriti kategorički i negativno. Dokaze za to moje kategorično negiranje mogu da potražim već u spomenutoj emisiji „Svet na ekranu“. Marji Fortič nikako ne mogu da prebacim da u toj emisiji nije bila u službi humanizma, socijalizma i svih progresivnih snaga, a efekat njenog informisanja bio je — kao što smo videli — upravo suprotan od njene namere: mene, koji sam imao kritički odnos prema društvenoj realnosti SAD i koji se uprkos svemu ubrajam među „naprednjake“, svojim informisanjem odgurnula je među konzervativce i amerikanofile, od mene humaniste učinila je pobornika sile.

Odvela me je čak tako daleko da sam iz svoje pasivne uloge prijemnika prešao u aktivnu, agresivnu ulogu predajnika koji je hteo informisati baš u suprotnom smislu i značaju. Njena informacija, dakle, nije služila socijalizmu, humanosti, miru i napretku. Da li to, možda, znači da informacija može da nam služi samo u obrnutom smislu, da moramo javno govoriti protiv socijalizma kako bi se ljudi opredelili za socijalizam kao za jedino rešenje? Da moramo Ameriku propagirati kao raj, kako bi ljudi sagledali njene nedostatke?

Uzdržimo se od pre nagljenog suda. Uzmimo pre da sam ja suviše zagrižen neprijatelj svega plemenitog, humanog, socijalističkog i da je, dakle, informacija koja je u službi plemenitog, humanog i socijalističkog u meni već mora naići na gluvoću i protivudarac, da je, dakle, već morala postati dezinformacija. Ipak, ako je stvarno tako, onda moramo u skladu s tim dozvoliti da verovatno svaki čovek prima informaciju na svoj način, na način vlastitog informativnog potencijala i da informacija mora u svakom slučaju uzimati u obzir baš taj pluralizam informativnih potencijala, svesti ili subjekata. U tom slučaju, naravno, nijednu informaciju ne može da zadesi drukčija sudbina od one koju je zadesila kod mene: informacija može da bude samo dijalog između dva informativna potencijala ili subjekta koji su spremni da se jedan drugome otvore i da jedan drugoga međusobno preoblikuju, dakle nešto potpuno drugo i drukčije od onoga što je učinila Marja Fortič, koja je sve do kraja emisije ostala samozadovoljna, zatvoreni informativni potencijal, ona sama, Marja Fortič. Posle svega toga možemo pitanje koje smo postavili — čemu služi informacija i da li uopšte može nečemu da služi? — proveriti samo kod čoveka drukčijeg od mene, koji je istog mišljenja kao Marja Fortič, iste vere u socijalizam, napredak i mir. Naravno, taj čovek se pred njom ne bi zatvorio, ali desilo bi se nešto drugo, isto tako neinformativno: njena informacija bi u njegovom mozgu pala na već poznato, dakle poznato na nešto već poznato, prihvatljivo na već prihvaćeno, čime bi opet izostao proces informisanja i unutrašnjeg oblikovanja. I u tom idealnom slučaju to bi opet bila informacija koja ne bi informisala. U najboljem slučaju samo bi uterivala u

glavu, slagala jedno te isto, čime bi se od informacije pretvorila u propagandu, koja je istovremeno — tako barem izgleda — i jedina „informacija“ koja nečemu služi. Čemu služi ta informacija, drugo je, naravno, pitanje. Važnija pri tom je konstatacija da informacija koja hoće da služi ostaje sama u sebi i uopšte ne informiše. Upravo zato je više nego prirodno da informatori à la Marja Fortič, koji, uprkos svemu, nečemu služe, na televizijskim ekranima izgledaju kao neverne Tome i pre svega sami sebe ubeđuju u nešto u šta ne veruju. To ubeđivanje samoga sebe na televizijskim ekranima nije, naravno, i ne može da bude namera televizije i ničemu i ne služi osim samim nevernim informatorima.

Posle svega ovoga možemo opravdano da zaključimo da informacija ne može ničemu da služi. Informacija koja hoće da služi ne informiše i zato i ne može da služi, već se jedino okreće protiv onoga čemu bi trebalo da služi. I obrnuto: informacija je informacija samo dotle dok ničemu ne služi. Sva ta opredeljenja informacije per negationem nisu nam, naravno, dovoljna, već zahtevaju od nas odlučniji odgovor na pitanje: šta uopšte jeste informacija?

Šta je informacija?

Možemo da odgovorimo samo tako da informacija kao nešto definitivno, dakle informacija kao informacija uopšte ne postoji i ne može postojati. Postoji samo stalan proces informisanja, unutrašnjeg oblikovanja i preobražavanja koje ničemu nije namenjeno i ničemu ne služi i ničemu nije završeno. Čim ovom procesu postavimo nameru i cilj, prestaje da bude informativni proces. Takvu informaciju možemo da shvatimo samo kao informisanje u stalnom informativnom procesu kome ne možemo odrediti ni nameru ni cilj, a u kome je informacija jedino moguća.

Tome možemo da dodamo još samo nekoliko nezanimljivih, teorijskih dopuna. Informativni proces je u stvari jedini dinamični odnos naše svesti i sveta koji se odvija između sveta kao neorganizovane materije činjenica i naše svesti, naših svesnih napora, koji hoće ovu neorganizovanu i raspršenu materiju da dovedu u red, u preglednost i savladanost, u celinu. Naše zatvaranje u samoga sebe je pri tom samo skupljanje

raspršenih i neorganizovanih podataka u informativnu celinu; u svojoj zatvorenosti naša svest se sređuje i usavršava dok se ne sredi do one organizovanosti i potpunosti kada se sa poverenjem otvaramo prema spoljnom svetu. Međutim, čim se otvorimo, odmah prodru u nas novi, strani podaci koji u našoj sređenoj svesti prozrokuju nered, smanjivanje informativne energije i poverenja u sebe. Ne samo da sa svetom i ljudima nismo postali celina već smo pod težinom nesređenih činjenica čak prestali da budemo mi sami. Zato treba ponovo da se zatvorimo, da sredimo te smušene utiske, da proverimo čak sve ranije činjenice i da se dopunimo novom, potpunijom informacijom. Onda se ponovo otvorimo.

I opet zatvorimo.

Pri tom se uopšte ne pitamo čemu uopšte služi čitav taj dinamični proces, koji nam donosi više patnji nego radosti. U tom se procesu jednostavno nalazimo i ne možemo iskočiti iz njega. Umesno je jedino pitanje zašto se uopšte otvaramo svetu i ljudima ako pri tom samo odmažemo samome sebi i nikada ne postizemo celovitost. Odgovor na ovo pitanje nehotice nam govori više nego što smo pitali. Otvaramo se zato što sa svojim nagomilanim i unificiranim informativnim bogatstvom ne možemo ostati u sebi — zato što smo ubeđeni da smo već celina. I što smo uvek ponovo ubeđeni u celinu, a koja nikada nismo, i što nismo celina u koju stalno verujemo, stalno se i nalazimo u tom dinamičnom informativnom procesu. Tako možemo da kažemo da se proces informisanja odvija u pravcu celine, u pravcu definitivne i potpune informacije, a koje nikada nema, i da se taj proces odvija možda upravo zato što te informacije nema i ne može biti.

Taj isti dinamični odnos koji vlada između naše svesti i sveta, vlada i između svesti i svesti, između jednog i drugog informativnog potencijala, između čoveka i čoveka. U dijalog se, dođuše, uvek upuštamo kao celina, ipak nam naši sagovornici, koji su isto tako celoviti, odmah potvrde da smo u stvari samo mi sami, dakle samo jedan od brojnih informativnih potencijala ili subjekata koje tek treba organizovati u celinu. I samo u slučaju kada smo spremni da taj neprijatan podatak prihvatimo, da ga proverimo i zajedno sa ranijim ponovo organizujemo, još

ostajemo u informativnom procesu — u svakom drugom slučaju kada uprkos svemu postupamo kao samozadovoljavajuća celina, nađemo se na rubu i van njega. Jer taj proces jeste samo događanje i otvorenost koji se ne odvija u ime nečega poznatog, zatvorenog, dovoljnog ili pridržavajućeg, dakle proces koji se ne odvija ni u ime Marje Fortič ni u ime Marjana Rožanca, već u ime nekog trećeg lica, ne samo u ime komunizma, socijalizma, mira i napretka već i u ime celine, a u kojoj Marja Fortič, Marjan Rožanc, komunizam, socijalizam i napredak uopšte prestaju postojati i zbog čega moramo uvek ponovo priznavati našu zabludu, neorganizovanost i nedovoljnost.

Informativni proces događa se stvarno doduše, samo u vremenu, u istoriji, između ovakvih i onakvih totalnih odgovora, između Marje Fortič i Marjana Rožanca, između komunista i kapitalista. Ipak sve to, radi informisanosti, istovremeno, mora prestati da bude to što jeste. Informativni proces se ne odvija samo u istoriji, već i u bezvremenosti, ne samo u ime Marje Fortič i Marjana Rožanca već i u ime onog što Marja Fortič i Marjan Rožanc nisu i što će tek postati, ne samo u ime komunizma i kapitalizma već i u ime nečeg nepoznatog — tako ili uopšte nikako.

(Sa slovenačkog prevela TATJANA POPOV)

